

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานเขียนที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 เศรษฐศาสตร์มหภาค

การศึกษาทางเศรษฐศาสตร์มหภาค เป็นการศึกษาถึงพฤติกรรมทางเศรษฐกิจโดยส่วนรวมของระบบเศรษฐกิจ (รัตน สหายคณิต, 2539 : หน้า 1) เช่น ศึกษาเรื่องผลผลิตรวมของระบบเศรษฐกิจ ระดับราคาสินค้า การจ้างงาน อัตราดอกเบี้ย และอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ เป็นต้น นอกจากนี้ยังเน้นศึกษาถึงนโยบายเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจอีกด้วย โดยอาศัยเครื่องมือหลักในการวิเคราะห์ ได้แก่ แบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์

แบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ (ชลัษพร อมรวัฒนา, 2539 : หน้า 3) สามารถแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมของระบบเศรษฐกิจทั้งหมด หรือบางส่วน โดยแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและความเกี่ยวพันของพฤติกรรมต่าง ๆ ด้วย กราฟ ตาราง หรือสมการคณิตศาสตร์ เพื่อที่จะได้ทำความเข้าใจถึงผลที่จะเกิด และพิจารณาวิธีการแก้ปัญหาได้โดยง่าย โดยมีเป้าหมายที่สำคัญในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ ได้แก่ (ชลัษพร , 2539 : หน้า 8-9)

1. การจ้างงานเต็มที่ คือ การนำเอาทรัพยากรแรงงานมาใช้อย่างเต็มที่ เพื่อส่งเสริมให้มีการผลิตสินค้าและบริการสนองต่อความต้องการของสังคมได้มากยิ่งขึ้น และจะทำให้แรงงานได้รับรายได้เพื่อการดำรงชีพ ภาวะของการว่างงานจะทำให้เกิดการขาดแคลนสินค้าและบริการไปบางส่วน ซึ่งจะตกไปสู่สังคมและผู้ว่างงานไม่เท่ากัน ทำให้เกิดความไม่เสมอภาค
2. เสถียรภาพของราคา คือ การทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่สังคม เพราะหากระดับราคาไม่มีเสถียรภาพ จะทำให้ประชาชนบางกลุ่มได้รับประโยชน์ จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นมากกว่าราคาสินค้าที่เปลี่ยนแปลง และจะทำให้ประชาชนบางกลุ่มเสียประโยชน์
3. การเติบโตทางเศรษฐกิจ คือ การกระตุ้นให้ระบบเศรษฐกิจสามารถผลิตสินค้าและบริการได้เพิ่มขึ้น แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าประชาชนทุกคนจะได้รับประโยชน์เท่ากันจากการเติบโตนี้
4. ความสมดุลกับต่างประเทศ คือ การทำให้ภาวะการค้าเงินเศรษฐกิจระหว่างประเทศเป็นไปอย่างราบรื่น ไม่เกิดปัญหาด้านดุลการชำระเงิน หรือปัญหาความผันผวนด้านอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ

ในการวิเคราะห์สถานการณ์ทางเศรษฐกิจและการวางแผนทางเศรษฐกิจ จะใช้รายได้ประชาชาติเป็นหลักในการพิจารณา รายได้ประชาชาติ (Net Income) หมายถึง ผลรวมของรายได้ประเภทต่าง ๆ อันได้แก่ รายได้ค่าแรง ค่าเช่า ค่าดอกเบี้ย และกำไร ซึ่งเจ้าของปัจจัยการผลิตได้รับในฐานะที่มีส่วนร่วมในการผลิตในรอบปีนั้น ๆ (รัตนว.2539 : หน้า 8 – 9)

ในการคำนวณผลิตภัณฑ์ประชาชาตินอกจากหาจากผลผลิตที่ระบบเศรษฐกิจผลิตได้ ยังสามารถคำนวณได้อีกทางหนึ่งคือ ทางด้านรายจ่ายต่าง ๆ ที่จ่ายซื้อผลิตภัณฑ์ประชาชาติที่ผลิตขึ้นได้ในรอบปีนั้น ดังนั้นรายได้ประชาชาติสามารถเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า รายจ่ายประชาชาติ (National Expenditure) หมายถึง ผลรวมของรายจ่ายเพื่อการบริโภค (Consumption) การลงทุน (Investment) รายจ่ายของรัฐบาล (Government Purchases) และรายได้จากการส่งออกสุทธิ (Net Exports)

ดังนั้น สามารถเขียนเป็นสมการเอกลักษณ์ ได้ดังนี้

$$\text{รายได้ประชาชาติ} = \text{รายจ่ายประชาชาติ}$$

$$NI = NE$$

ถ้ากำหนดให้

$$Y = \text{รายได้ประชาชาติ หรือผลิตภัณฑ์ประชาชาติ}$$

$$C = \text{การบริโภค}$$

$$I = \text{การลงทุน}$$

$$G = \text{รายจ่ายของรัฐบาล}$$

$$X = \text{รายได้จากการส่งออก}$$

$$M = \text{รายจ่ายในการนำเข้า}$$

จะได้

$$Y = C + I + G + (X - M) \quad (2.1)$$

นอกจากนี้ รายได้ประชาชาติที่เกิดขึ้นในรอบปีนั้นเจ้าของปัจจัยการผลิตจะนำไปใช้เพื่อการบริโภค เพื่อจ่ายเป็นภาษีเงินได้และค่าธรรมเนียมให้แก่รัฐบาลส่วนหนึ่ง และส่วนที่เหลือจึงเก็บออมไว้ ดังนั้น ถ้ากำหนดให้ $T = \text{รายจ่ายภาษี}$

$$S = \text{การออม}$$

ก็จะได้สมการอีกรูปหนึ่งคือ

$$Y = C + S + T \quad (2.2)$$

นอกจากนี้ยังมีตัวแปรที่สำคัญอีกตัวคือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product หรือ GDP) คือ มูลค่าของสินค้าหรือบริการขั้นสุดท้ายที่ผลิตขึ้นได้ภายในประเทศ (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2540 : หน้า 43)

GDP นอกจากจะเป็นตัวแปรที่ช่วยบอกถึงภาวะเศรษฐกิจในแง่การผลิตแล้วยังเป็นตัวแปรที่ช่วยบอกถึงภาวะรายได้ หรือความเป็นอยู่ทางรายได้ของประชาชน ทั้งนี้เพราะมูลค่าการผลิตย่อมเป็นรายได้ที่เจ้าของปัจจัยการผลิตได้รับ จึงมักถือว่า GDP เป็นตัวแปรที่บอกถึงความอยู่ดีกินดีของประชาชน (ศิรณ พงศ์มพัฒน์, 2541 : หน้า 17)

GDP ที่หาได้ในส่วนใหญ่มักจะเป็น มูลค่าในงวดนั้น ๆ (GDP at current price) ซึ่งในแต่ละงวดเวลาราคาของสินค้าและบริการจะมีความแตกต่างกัน ดังนั้นในการวิเคราะห์เปรียบเทียบจึงนิยมใช้มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ณ ราคาปีฐาน (GDP at constant price) มาเป็นตัวเปรียบเทียบ

2.1.2 นโยบายการเงินและนโยบายการคลัง

นโยบายการเงิน คือ การดูแลปริมาณเงินและสินเชื่อ โดยธนาคารกลางเพื่อบรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจประการใดประการหนึ่งหรือหลายประการ (วันรักษ์, 2540 : หน้า 144)

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า เงินมีหน้าที่หลักคือ เป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้าหรือบริการ และตลาดการเงินมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตลาดผลผลิต ดังนั้นการดูแลปริมาณเงินให้มีขนาดที่เหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจในแต่ละช่วงเวลาจึงมีความสำคัญยิ่ง

ประเภทของนโยบายการเงินสามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ (วันรักษ์, 2540 : หน้า 144)

1. นโยบายการเงินแบบเข้มงวด (restrictive monetary policy) เป็นการใช้เครื่องมือทางการเงินต่าง ๆ ในการทำให้ปริมาณเงินน้อยลง มักใช้ในกรณีที่ระบบเศรษฐกิจมีปัญหาต่าง ๆ เช่น ภาวะราคาสินค้าสูงขึ้น ดุลการค้าและดุลการชำระเงินขาดดุล เป็นต้น

2. นโยบายการเงินแบบผ่อนคลายเป็นการใช้เครื่องมือทางการเงินเพื่อเพิ่มปริมาณเงินให้มากขึ้น มักใช้ในกรณีภาวะเศรษฐกิจซบเซา การผลิต การลงทุนและการใช้จ่ายของประชาชนอยู่ในระดับต่ำ เป็นการกระตุ้นภาวะเศรษฐกิจให้มีการฟื้นตัว

เครื่องมือของนโยบายการเงิน (มัญญา, 2540 : หน้า 36-43)

1. เครื่องมือควบคุมด้านปริมาณ (Quantitative Control Instrument) ได้แก่

- การเข้าแทรกแซงในตลาดการเงิน โดยธนาคารแห่งประเทศไทย (Open-market operation) หลักทรัพย์ที่ทำการซื้อขายส่วนใหญ่ คือ หลักทรัพย์รัฐบาล โดยเมื่อธนาคารกลางประสงค์จะลดปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจก็จะทำการขายหลักทรัพย์ เพราะการขายหลักทรัพย์จะทำให้ธนาคารกลางสามารถดึงเงินออกจาก

ระบบเศรษฐกิจ และในทางตรงกันข้ามธนาคารจะเข้าทำการซื้อหลักทรัพย์เพื่อเป็นการเพิ่มสภาพคล่องให้แก่ระบบเศรษฐกิจ

- การเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยมาตรฐาน (Bank rate) คือ อัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารกลางคิดจากธนาคารพาณิชย์ หากธนาคารกลางต้องการเพิ่มปริมาณเงินก็จะลดอัตราดอกเบี้ยมาตรฐาน และอาจมีผลกระทบต่ออัตราดอกเบี้ยโดยทั่วไปลดลงด้วย
 - การเปลี่ยนแปลงอัตราเงินสดสำรองที่ต้องดำรง (Reserve requirement) เป็นเครื่องมือที่กระทบต่อความสามารถในการขยายสินเชื่อและการสร้างเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ โดยเมื่อธนาคารกลางลดอัตราเงินสดสำรองที่ต้องดำรง จะทำให้ธนาคารพาณิชย์สามารถปล่อยกู้เพิ่มได้อีก ทำให้ปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น
 - การเปลี่ยนแปลงอัตรารับช่วงซื้อลด (Discount rate) คือ การเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารเก็บล่วงหน้าจากธนาคารพาณิชย์ ในกรณีที่ธนาคารพาณิชย์นำตัวเงินมาขายลดให้กับธนาคารกลาง ดังนั้นหากธนาคารลดอัตรารับช่วงซื้อลดลง จะทำให้ธนาคารพาณิชย์กู้ยืมมากขึ้น เงินสดสำรองเพิ่มมากขึ้น ธนาคารพาณิชย์สามารถให้กู้ได้มากขึ้นด้วย
2. เครื่องมือควบคุมด้านคุณภาพ (Qualitative Control Instrument) ได้แก่
- การกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ปล่อยสินเชื่อให้แก่ภาคเศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น ภาคการเกษตร ภาคอุตสาหกรรมการผลิต ภาคการส่งออก เป็นต้น
 - การควบคุมการให้สินเชื่อแก่ภาคเศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น การควบคุมสินเชื่อเพื่อการซื้อขายหลักทรัพย์ การควบคุมสินเชื่อเพื่อการอุปโภคบริโภค เป็นต้น
 - การกำหนดให้สถาบันการเงินดำรงเงินกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยง ตามมาตรฐานของ BIS (Bank for International Settlement) เป็นการควบคุมไม่ให้ธนาคารพาณิชย์ปล่อยกู้มากเกินไปเกินกว่าระดับที่เหมาะสม
3. การชักชวนให้ปฏิบัติตาม (Moral Suasion) ทั้งนี้เนื่องจากสถาบันการเงินจะถูกตรวจสอบโดยธนาคารกลาง ธนาคารพาณิชย์ส่วนใหญ่จึงยินดีปฏิบัติตามเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง

ปริมาณเงินตามความหมายต่าง ๆ (ถนอม นวล โพรสิฐนทร, 2542)

ปริมาณเงินที่ธนาคารกลางของประเทศต่าง ๆ ใช้เป็นเป้าหมายในการดำเนินนโยบายการเงินมีองค์ประกอบที่แตกต่างกันตามลักษณะ โครงสร้างและระดับการพัฒนาของระบบการเงิน แต่ปริมาณเงินที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไปและเป็นที่รู้จักแพร่หลายได้แก่

1. ฐานเงิน (Money Base) ประกอบด้วยเงินหมุนเวียนในมือประชาชนรวมกับเงินที่ธนาคารพาณิชย์สำรองไว้ (ประพันธ์ เสวตนันท์, 2537 หน้า 277-278)
2. ปริมาณเงินตามความหมายแคบ (M1) ประกอบด้วยธนบัตรและเหรียญกษาปณ์ (Currency) ในมือประชาชนและเงินฝากเพื่อเรียก (Demand deposits) ที่ประชาชนฝากไว้กับระบบธนาคารพาณิชย์
3. ปริมาณเงินตามความหมายกว้าง (M2) ประกอบด้วยปริมาณเงินตามความหมายแคบ (M1) บวกกับเงินฝากออมทรัพย์และเงินฝากประจำของประชาชนที่ระบบธนาคารพาณิชย์
4. ปริมาณเงิน M2a คือปริมาณเงิน M2 รวมกับเงินฝากของประชาชนในรูปตั๋วสัญญาใช้เงิน (Promissory Notes) ที่ฝากไว้กับบริษัทเงินทุน
5. ปริมาณเงิน M3 คือปริมาณเงิน M2 รวมกับเงินฝากของประชาชนในรูปตั๋วสัญญาใช้เงิน (Promissory Notes) ที่ฝากไว้กับบริษัทเงินทุน และเงินฝากทุกประเภทของประชาชนที่ฝากไว้กับสถาบันการเงินเฉพาะกิจ อาทิ ธนาคารออมสิน ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น

สำหรับประเทศไทย ปริมาณเงินที่ธนาคารแห่งประเทศไทยใช้เป็นเป้าหมายในการดำเนินนโยบายการเงินประกอบด้วย ปริมาณเงิน M1 ปริมาณเงิน M2 และปริมาณเงิน M2a โดยที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับปริมาณเงิน M2 มากกว่าเนื่องจาก ปริมาณเงิน M1 มีความผันผวนสูง อีกทั้งปริมาณเงิน M1 ยังมีความสัมพันธ์กับเป้าหมายทางเศรษฐกิจ อาทิ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การใช้จ่ายในประเทศและอัตราเงินเฟ้อน้อยกว่าปริมาณเงิน M2 ส่วนข้อมูลปริมาณเงิน M3 ก็มีความล่าช้าค่อนข้างมาก

ส่วนในปัจจุบันทางการใช้ปริมาณเงิน M2a เป็นเป้าหมายทางการเงิน เนื่องจากปริมาณเงิน M2a มีความสัมพันธ์กับธุรกรรมทางเศรษฐกิจมากกว่าปริมาณเงิน M2 อย่างไรก็ตามธนาคารแห่งประเทศไทยยังคงให้ความสำคัญกับปริมาณเงิน M1 และปริมาณเงิน M2 ควบคู่กันไป

นโยบายการคลัง คือ นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของรัฐทางด้านรายจ่ายในการซื้อสินค้าหรือบริการ การจัดเก็บภาษี และการก่อหนี้ของรัฐ (รัตนา, 2539 : หน้า 368) โดยส่วนใหญ่จะดำเนินการผ่านทางงบประมาณแผ่นดิน นโยบายการคลังสามารถแบ่งประเภทของนโยบายได้ เป็น 2 ประเภท คือ (วันรักษ์, 2540 : หน้า 166)

- นโยบายการคลังแบบขยายตัว (Expansionary Fiscal Policy) เป็นการดำเนินนโยบายในด้านการเพิ่มรายจ่ายหรือการลดภาษี ใช้ในกรณีที่เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ มักจะทำให้งบประมาณขาดดุล และรัฐบาลต้องก่อหนี้สาธารณะเพิ่มขึ้น

- นโยบายการคลังแบบหดตัว (Contractionary Fiscal Policy) เป็นการดำเนินนโยบายในด้านการลดรายจ่ายหรือการเพิ่มภาษี เพื่อลดแรงกดดันของภาวะเงินเฟ้อ

2.1.3 แบบจำลอง IS-LM

เป็นแบบจำลองที่นิยมนำมาศึกษาในด้านการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจมหภาค โดยมักจะพิจารณาตลาดผลผลิตและตลาดเงินในกรณีเศรษฐกิจแบบปิด คือไม่มีการติดต่อซื้อขายกับต่างประเทศหรือมีน้อยมากจนทำให้การส่งออกสุทธิ (ส่งออก-นำเข้า มีค่าเป็นศูนย์หรือใกล้ศูนย์)

เส้น IS (Investment equals Saving)

เป็นเส้นที่แสดงดุลยภาพในตลาดผลผลิต หรือเส้นที่แสดงถึงความสัมพันธ์ ระหว่างรายได้ประชาชาติ (Y) กับอัตราดอกเบี้ย (r) คู่หนึ่ง ในภาวะที่ตลาดผลผลิตอยู่ในดุลยภาพ

ในกรณีระบบเศรษฐกิจแบบปิด ดุลยภาพในตลาดผลผลิตจะเกิดขึ้นเมื่อ รายได้ประชาชาติจะเท่ากับอุปสงค์รวมหรือรายจ่ายรวม

เมื่อรายได้ประชาชาติ เท่ากับ การบริโภค (C) + การลงทุน (I) + รายจ่ายของรัฐ (G)
หรือ
$$Y = C + I + G + (X - M) \quad (2.1)$$

โดยที่ให้ $X - M = 0$

$$Y = C + I + G$$

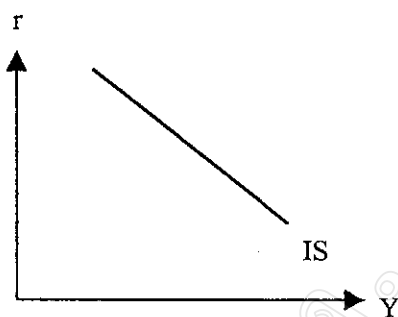
และจะเท่ากับ การบริโภค (C) + รายจ่ายภาษี (T) + การออม (S) หรือเขียนได้ตามสมการ (2.2)

ดังนั้น ดุลยภาพในตลาดผลผลิตจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ

แทนค่าสมการ (2.1) ในสมการ (2.2) จะได้

$$\begin{aligned} C + I + G &= C + T + S \\ I + G &= T + S \end{aligned} \quad (2.3) \text{ (รัตนนา, 2539 : หน้า 61)}$$

และเนื่องจาก I มีความสัมพันธ์กับดอกเบี้ยในทางตรงกันข้าม คือ ถ้าอัตราดอกเบี้ยสูง การลงทุนจะต่ำ ซึ่งจะมีผลทำให้รายได้ดุลยภาพต่ำไปด้วย เส้น IS จึงมีลักษณะเอียงลาดจากซ้ายมาขวา (รัตนนา, 2539 : หน้า 62)

รูปที่ 1 แสดงลักษณะของเส้น IS

จุดต่าง ๆ ภายในเส้น IS คือ จุดที่ทำให้ตลาดผลผลิตอยู่ในภาวะสมดุล การเคลื่อนที่ของเส้น IS จะเกิดขึ้นได้จากผลของนโยบายการคลัง ในกรณีต่าง ๆ ดังนี้ (มณีศรี พันธุลภ, 2538 : หน้า 26)

ตารางที่ 1 แสดงผลของนโยบายการคลังต่อเส้น IS

นโยบาย	ผลที่มีต่อเส้น IS	ผลที่มีต่อเศรษฐกิจ
การเพิ่มค่าใช้จ่ายของรัฐ	เลื่อนไปทางขวามือ	ขยายตัว
การลดค่าใช้จ่ายของรัฐ	เลื่อนไปทางซ้ายมือ	หดตัว
การเพิ่มรายได้ภาษีรวม	เลื่อนไปทางซ้ายมือ	หดตัว
การลดรายได้ภาษีรวม	เลื่อนไปทางขวามือ	ขยายตัว
การเพิ่มอัตราภาษี	มีความชันมากขึ้นและหมุนในทิศทางเดียวกับเข็มนาฬิกา	หดตัว
การลดอัตราภาษี	มีความชันน้อยลงและหมุนในทิศทางทวนเข็มนาฬิกา	ขยายตัว

เส้น LM (Liquidity preference equals money supply)

เป็นเส้นที่แสดงดุลยภาพในตลาดเงิน จะแสดงถึงความสัมพันธ์ ระหว่างรายได้ประชาชาติ (Y) กับอัตราดอกเบี้ย (r) คู่หนึ่ง ในภาวะที่ตลาดเงินอยู่ในดุลยภาพ

โดยที่ดุลยภาพในตลาดเงิน คือ

อุปสงค์ต่อเงิน = อุปทานต่อเงิน

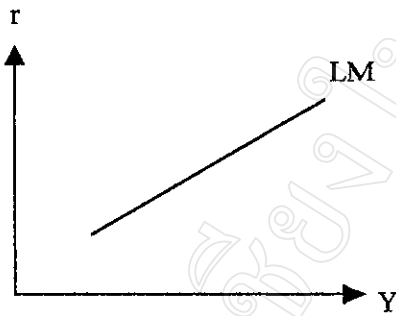
อุปสงค์ต่อเงิน = ความต้องการถือเงินเพื่อใช้จ่ายประจำวัน +

ความต้องการถือเงินเพื่อใช้จ่ายฉุกเฉิน +

ความต้องการถือเงินเพื่อเสี่ยงหากำไร (รัตนา, 2539 : หน้า 77-78)

อุปทานต่อเงิน = ปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจ (ชลัยพร, 2539 : หน้า 74)

ความต้องการถือเงินเพื่อเสียดอกเบี้ยจะผันแปรในทิศทางตรงกันข้ามกับอัตราดอกเบี้ย ดังนั้นเมื่อ รายได้ประชาชาติเพิ่มสูงขึ้นจะทำให้อุปทานของเงินเพิ่มสูงขึ้นด้วย และเมื่อรายได้ประชาชาติเพิ่มสูงขึ้นจะทำให้อัตราดอกเบี้ยคุณภาพในตลาดเงินเพิ่มสูงขึ้นด้วย เส้น LM จึงเอียงสูงขึ้นจากซ้ายไปขวา

รูปที่ 2 แสดงลักษณะของเส้น LM

จุดต่าง ๆ ในเส้น LM คือ จุดที่ทำให้เกิดดุลยภาพในตลาดเงิน และเส้น LM สามารถเคลื่อนที่ได้จาก (ชลัยพร, 2539 : หน้า 76-78)

1. อุปทานของเงินเพิ่มขึ้น ประชาชนจะซื้อพันธบัตรเพิ่มขึ้น ทำให้ราคาพันธบัตรสูงขึ้น อัตราดอกเบี้ยลดลง ซึ่งจะทำให้อุปสงค์ของเงินเพิ่มขึ้นด้วย เส้น LM ใหม่จะย้ายไปทางขวามือ เกิดผลต่อระบบเศรษฐกิจคือ ขยายตัว
2. อุปสงค์ของเงินเพิ่มขึ้น จะทำให้มีการขายพันธบัตรออกมา อัตราดอกเบี้ยสูงขึ้น LM ใหม่จะเคลื่อนที่ไปทางซ้ายมือ เกิดผลต่อระบบเศรษฐกิจ คือ หดตัว

ดุลยภาพร่วมของตลาดผลผลิตและตลาดเงิน

จากที่ทราบมาแล้วว่าดุลยภาพของตลาดเงินจะเกิดขึ้น ณ ระดับรายได้ประชาชาติดุลยภาพหนึ่ง และอัตราดอกเบี้ยหนึ่งที่สอดคล้องกัน ส่วนดุลยภาพของตลาดเงินจะเกิดขึ้น ณ อัตราดอกเบี้ยหนึ่ง และระดับรายได้หนึ่งที่สอดคล้องกัน ดุลยภาพในทั้งสองตลาดไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกัน แต่ในที่สุดจะปรับตัวเข้าหากัน เกิดดุลยภาพร่วมกันในตลาดผลผลิตและตลาดเงิน ก็จะมีรายได้ประชาชาติและอัตราดอกเบี้ยเพียงคู่เดียวเท่านั้นที่ทำให้เกิดดุลยภาพในทั้งสองตลาดร่วมกัน (รัตนนา, 2539 : หน้า 97)

เส้น BP หรือ เส้นดุลการชำระเงิน (Balance of Payment)

กรณีระบบเศรษฐกิจแบบเปิด จะมีการนำเงินเข้าและออกจากระบบเศรษฐกิจได้ เช่น การส่งออก การนำเข้า เงินโอนต่างประเทศ เป็นต้น ซึ่งจะกระทบต่ออัตราแลกเปลี่ยน และภาวะเศรษฐกิจ

ภายในประเทศ ดังนั้นในกรณีระบบเศรษฐกิจแบบเปิด จำเป็นต้องนำดุลการชำระเงิน (Balance of Payment) มารวมพิจารณาด้วย

เส้น BP = Balance of payment แสดงความสัมพันธ์ของรายได้ประชาชาติและอัตราดอกเบี้ยที่ทำให้ดุลการชำระเงินสมดุล

$$\text{ดุลการชำระเงิน} = X - M + \text{เงินบริจาค} + \text{บัญชีทุนเคลื่อนย้าย}$$

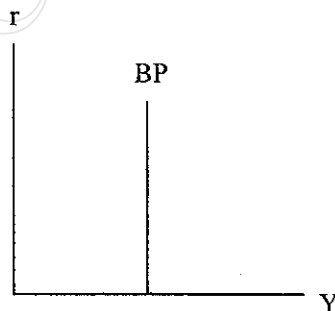
ดุลการชำระเงินสมดุลก็คือ

$$X - M = \text{เงินบริจาค} + \text{บัญชีทุนเคลื่อนย้าย}$$

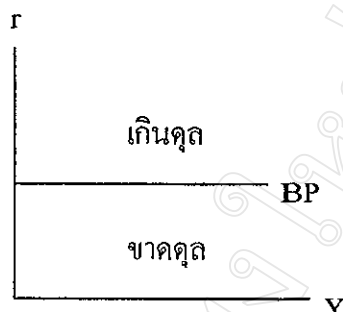
แต่เงินบริจาคปรกติมีค่าน้อยจึงไม่นำมาคำนวณด้วย ดังนั้น เส้น BP มีลักษณะเอียงลาดจากซ้ายมือขึ้นไปทางขวามือ แสดงว่า ถ้าอัตราดอกเบี้ยสูงขึ้น การที่ดุลการชำระเงินจะสมดุลได้นั้นระดับรายได้ประชาชาติต้องสูงขึ้นด้วย เพราะอัตราดอกเบี้ยที่สูงนั้น เงินทุนไหลออกสุทธิจะต่ำ การเกินดุลของบัญชีเดินสะพัด ($X - M$) ที่จะชดเชยกับปริมาณเงินทุนไหลออกสุทธิเพื่อให้ดุลการชำระเงินสมดุลจึงมีค่าต่ำด้วย ซึ่งก็หมายความว่า การนำเข้าจะต้องมีมูลค่าสูง และการนำเข้ามีมูลค่าสูงได้ก็ต่อเมื่อระดับรายได้ประชาชาติจะต้องสูงด้วยนั่นเอง (รัตนานา, 2539 : หน้า 333)

ลักษณะปกติของเส้น BP จะเอียงลาดจากซ้ายมือไปทางขวามือ อย่างไรก็ตามเส้น BP อาจมีลักษณะแตกต่างออกไปได้ ขึ้นอยู่กับข้อสมมติเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ ดังรูปที่ 3 เส้น BP ตั้งฉากกับแกนนอน แสดงว่าไม่ว่าอัตราแลกเปลี่ยนจะเป็นเช่นใดก็ไม่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายเงินทุน และรูปที่ 4 แสดงถึงการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ อัตราดอกเบี้ยในประเทศจะเท่ากับอัตราดอกเบี้ยของตลาดเงินระหว่างประเทศ และตำแหน่งที่อยู่เหนือเส้น BP แสดงว่าดุลการชำระเงินเกินดุล ส่วนตำแหน่งที่อยู่ต่ำกว่าเส้น BP แสดงว่าดุลการชำระเงินขาดดุล

รูปที่ 3 แสดงลักษณะของเส้น BP ที่ไม่ขึ้นกับอัตราดอกเบี้ย (รัตนานา, 2539 : หน้า 333)

รูปที่ 4 แสดงลักษณะของเส้น BP ที่มีการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศได้
อย่างสมบูรณ์ และแสดงลักษณะของดุลการชำระเงิน

เส้น BP จะมีการเปลี่ยนแปลงได้ก็ต่อเมื่อ (รัตนา, 2539 : หน้า 337-338)

1. เงินทุนไหลออกสุทธิ เพิ่มขึ้น จะทำให้เส้น BP เคลื่อนไปทางซ้ายมือ
2. ราคาส่งเพิ่มขึ้น จะทำให้เส้น BP เคลื่อนไปทางขวามือ
3. อัตราแลกเปลี่ยนหรือค่าเงินลดลง จะทำให้เส้น BP เคลื่อนไปทางขวามือ

2.1.4. ระบบอัตราแลกเปลี่ยน

อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ หมายถึง ราคาเปรียบเทียบของเงินตราสองสกุล (รัตนา, 2539 : หน้า 387) ปัจจุบันระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศสามารถแบ่งได้เป็นระบบใหญ่ ๆ 2 ระบบ คือ

1. ระบบอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ หมายถึง อัตราแลกเปลี่ยนที่เงินตราต่างประเทศที่ถูกกำหนดไว้ตายตัว โดยธนาคารกลาง ในระบบนี้อัตราแลกเปลี่ยนที่กำหนดไว้อาจไม่ใช่อัตราแลกเปลี่ยนที่จุดดุลยภาพ ดังนั้นธนาคารกลางจะต้องเข้าแทรกแซงตลาดปริวรรตเงินตราต่างประเทศโดยการขายหรือซื้อเงินตราต่างประเทศอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้อัตราแลกเปลี่ยนคงที่ (รัตนา, 2539 : หน้า 387-394)

ระบบอัตราแลกเปลี่ยนคงที่จะช่วยลดการเก็งกำไรในตลาดซื้อขายเงินตราต่างประเทศได้ และช่วยให้การค้าและการลงทุนสามารถจัดการได้โดยง่าย เนื่องจากในตลาดแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ อัตราแลกเปลี่ยนจะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ผู้นำเข้าหรือผู้ส่งออกจะมีความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการค้าระหว่างประเทศ (รัตนา, 2539 : หน้า 397-400)

2. ระบบอัตราแลกเปลี่ยนเสรี หรือ ระบบอัตราแลกเปลี่ยนลอยตัว หมายถึงระบบที่อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศที่ถูกกำหนดโดยอุปสงค์และอุปทานของเงินตราต่างประเทศในตลาดแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ซึ่งจะทำการชำระเงินสมดุลอยู่เสมอ

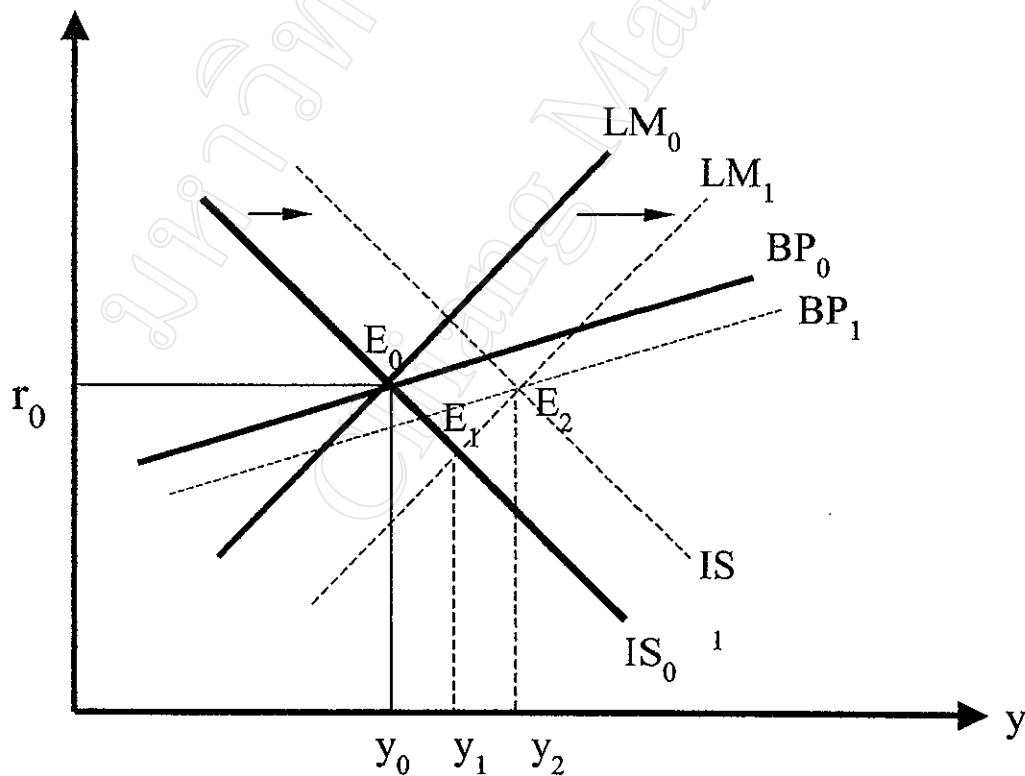
ภายใต้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนเสรีจะช่วยลดผลกระทบจากนอกประเทศได้ (รัตน, 2539 : หน้า 396) เช่น หากประเทศคู่ค้า ประสบภาวะเศรษฐกิจซบเซา ทำให้การส่งออกไปยังประเทศคู่ค้าลดลง รายได้จากการส่งออก ลดลง คุณภาพชำระเงินขาดดุล อัตราแลกเปลี่ยนลดลง ทำให้การนำเข้าลดลงด้วย ประชาชนจะหันมาใช้สินค้าและบริการที่ผลิตภายในประเทศมากขึ้น และจากอัตราแลกเปลี่ยนที่ลดลงจะช่วยกระตุ้นการส่งออก ประกอบกับการนำเข้าที่ลดลงทำให้ดุลการชำระเงินสมดุลได้อีก ดังนั้นผลของภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซาจากนอกประเทศไม่สามารถแพร่กระจายกระทบเศรษฐกิจภายในประเทศได้

2.1.5 ผลของนโยบายการเงินและนโยบายการคลังภายใต้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนเสรี

การวิเคราะห์โดยใช้ แบบจำลอง IS-LM-BP หรือที่รู้จักกันดีในนาม “Mundell-Fleming Model” (ศิริ, 2541 : หน้า 287) จะสามารถช่วยให้ทราบถึงผลของนโยบายการเงินและนโยบายการคลังได้ ดังนี้

1. ผลของนโยบายการเงิน

รูปที่ 5 แสดงผลของนโยบายการเงินภายใต้อัตราแลกเปลี่ยนเสรี (รัตน, 2539 : หน้า 402)

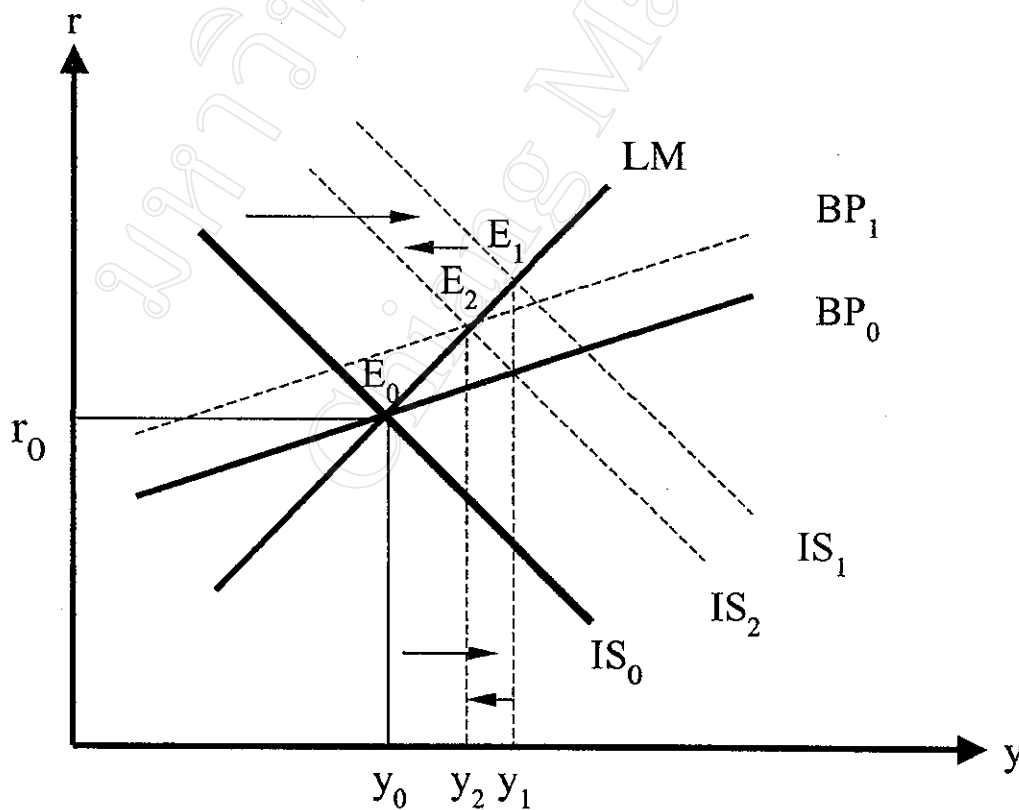
จากรูปที่ 5 จุดดุลยภาพเดิมอยู่ที่ E_0 ระดับรายได้ดุลยภาพเดิมอยู่ที่ y_0 ต่อมาสมมติให้ธนาคารกลางดำเนินนโยบายการเงินโดยการเพิ่มปริมาณเงินทำให้เส้น LM เลื่อนระดับไปเป็นเส้น LM_1 จุดตัดของเส้น IS กับเส้น LM_1 อยู่ที่จุด E_1 รายได้ประชาชาติเพิ่มเป็น y_1 แต่จุด E_1 อยู่ต่ำกว่าเส้น BP แสดงว่าดุลการชำระเงินขาดดุล ค่าเงินอ่อนลง ทำให้ราคาสินค้าออกถูกลงแต่ราคาสินค้าเข้าแพงขึ้น ดังนั้นการส่งออกจึงเพิ่มขึ้น เส้น BP เลื่อนไปทางขวาเป็นเส้น BP_1 ในขณะเดียวกันการเพิ่มขึ้นของการส่งออกและลดลงของการนำเข้าทำให้เส้น IS เคลื่อนไปทางขวาเป็นเส้น IS_1 ดุลยภาพใหม่จึงอยู่ที่จุด E_2

2. ผลของนโยบายการคลัง

จะแยกพิจารณาเป็น 2 กรณี คือ

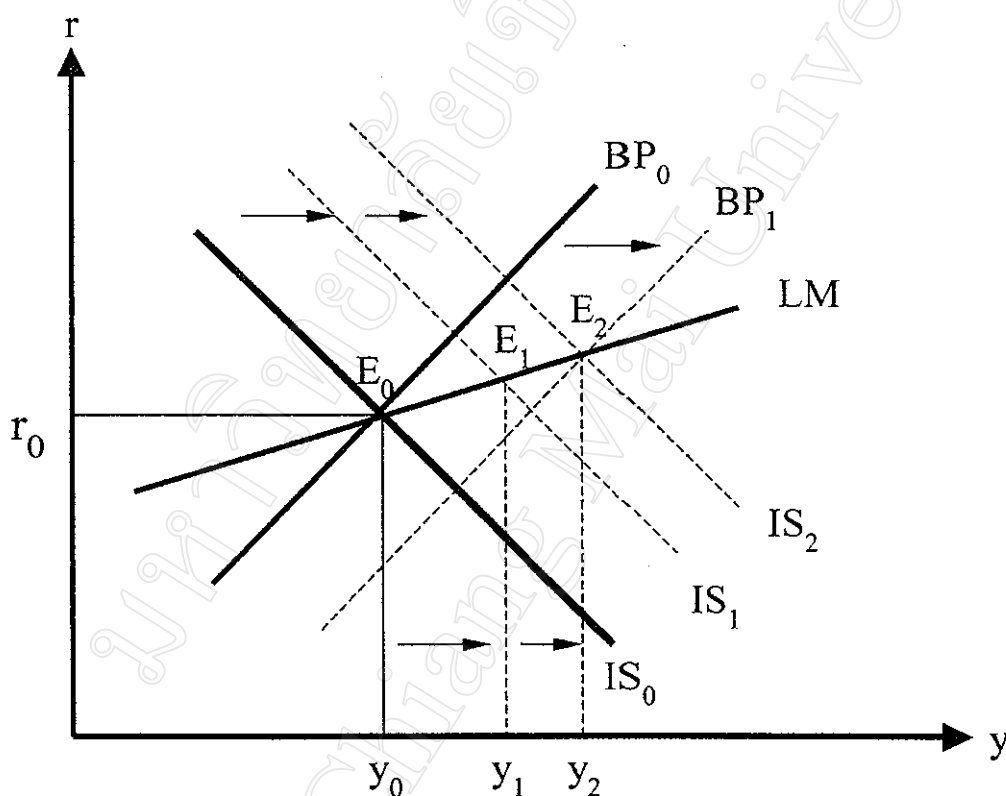
1. เมื่อความชันของเส้น LM มากกว่าเส้น BP
2. เมื่อความชันของเส้น LM น้อยกว่าเส้น BP

รูปที่ 6 แสดงผลของนโยบายการคลังภายใต้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนเสรี เมื่อความชันของเส้น LM มากกว่าเส้น BP (รัตนนา, 2539 : หน้า 401)

จากรูปที่ 6 สมมติให้มีการใช้นโยบายการคลังโดยการเพิ่มรายจ่ายของรัฐให้สูงกว่าเดิม ทำให้เส้น IS เคลื่อนไปทางขวาเป็น IS_1 คุณลักษณะใหม่เป็น E_1 แต่จุด E_1 อยู่สูงกว่าเส้น BP แสดงว่าดุลการชำระเงินเกินดุล ค่าเงินแข็งค่าขึ้น มีการนำเข้าเพิ่มขึ้น การส่งออกถดถอย เส้น BP จึงเคลื่อนไปทางซ้ายเป็นเส้น BP_1 ขณะเดียวกันการเพิ่มขึ้นของการนำเข้าและลดลงของการส่งออกทำให้เส้น IS_1 เคลื่อนกลับมาทางซ้าย เป็น IS_2 ทำให้เกิดคุณลักษณะใหม่ที่จุด E_2

รูปที่ 7 แสดงผลของนโยบายการคลังภายใต้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนเสรี เมื่อความชันของเส้น LM น้อยกว่าเส้น BP (รัตน, 2539 : หน้า 402)

จากรูปที่ 7 สมมติให้มีการใช้นโยบายการคลังโดยการเพิ่มรายจ่ายของรัฐให้สูงกว่าเดิม ทำให้เส้น IS เคลื่อนไปทางขวาเป็น IS_1 คุณลักษณะใหม่เป็น E_1 แต่จุด E_1 อยู่ต่ำกว่าเส้น BP แสดงว่าดุลการชำระเงินขาดดุล ค่าเงินแข็งอ่อนค่าลง ราคาสินค้าออกถูกลงแต่ราคาสินค้าเข้าแพงขึ้น เส้น BP จึงเคลื่อนไปทางขวาเป็นเส้น BP_1 ขณะเดียวกันการเพิ่มขึ้นของการส่งออกและลดลงของการนำเข้าทำให้เส้น IS_1 เคลื่อนไปทางขวาต่อไปอีก เป็น IS_2 ทำให้เกิดคุณลักษณะใหม่ที่จุด E_2

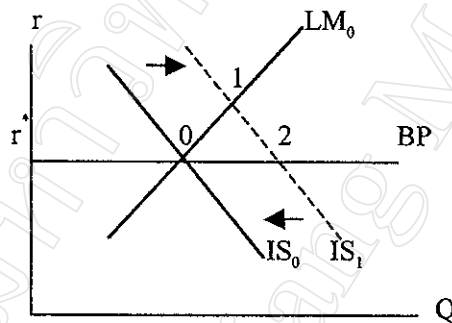
2.2 งานเขียนที่เกี่ยวข้อง

ศิริณ พงศ์มพัฒน์ (2541) ได้วิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ ภายใต้กรอบการวิเคราะห์แบบมันเคิลต์-เฟลมมิง เรื่องนโยบายการเงิน-การคลังภายใต้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนลอยตัวไว้ดังนี้

นโยบายการเงินจะมีประสิทธิผลสูงภายใต้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนลอยตัว การเปลี่ยนแปลงของระดับผลผลิตสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในระยะสั้นและระยะกลาง

นโยบายการคลังจะขาดประสิทธิผลภายใต้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนเสรี การเปลี่ยนแปลงของผลผลิตอาจเกิดขึ้นได้เพียงในระยะเริ่มแรกหรือในระยะสั้น (Transitory change) เท่านั้น แต่ในระยะกลางการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะถูกชดเชยเข้าสู่ระดับเดิม ดังรูป

การใช้นโยบายการคลังแบบขยายตัว จะส่งผลกระทบต่อเริ่มต้น โดยเส้น IS_0 จะเลื่อนไปทางขวามือเป็นเส้น IS_1 อัตราดอกเบี้ยและผลผลิตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แต่ในระบบเศรษฐกิจแบบเปิดจะทำให้เงินทุนไหลเข้าและอัตราแลกเปลี่ยนสูงขึ้น ดังนั้นการเคลื่อนที่ของจุดดุลยภาพไปทางตะวันออกเฉียงเหนือสู่จุด 1 ย่อมนำไปสู่อัตราดอกเบี้ยที่สูงขึ้นทำให้ค่าเงินภายในประเทศ สูงขึ้น (appreciation) ฐานะการแข่งขันทางราคาของสินค้า-บริการภายในประเทศย่อมลดลง ทำให้เส้น IS_1 เลื่อนกลับไปทางซ้ายจนกระทั่งกลับเข้าสู่ตำแหน่งเดิมคือ IS_0

รูปที่ 8 แสดงความไร้ประสิทธิผลของนโยบายการคลังภายใต้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนลอยตัว (ศิริณ, 2541 : หน้า 323)

รังสรรค์ หทัยเสรี (2540) จากบทความเรื่อง อัตราแลกเปลี่ยนระบบลอยตัว : ก้าวอย่างที่สำคัญของระบบการเงินไทยและนัยสำคัญต่อการบริหารธุรกิจ ได้กล่าวถึงปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่ออัตราแลกเปลี่ยนไว้ดังนี้

ปัจจัยแรก ความแตกต่างของอัตราดอกเบี้ยในประเทศกับต่างประเทศ ในกรณีที่อัตราดอกเบี้ยระยะสั้นของไทยได้ปรับเพิ่มขึ้นก็จะเป็นผลทำให้มีเงินทุนจากต่างประเทศไหลเข้ามาในประเทศเพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้เงินบาทมีค่าแข็งขึ้น

ปัจจัยที่สอง ความแตกต่างของอัตราเงินเฟ้อระหว่างประเทศ ทั้งนี้เพราะเงินเพื่อทำให้มูลค่าของเงินมีค่าลดลง ประเทศที่มีอัตราเงินเฟ้อสูงกว่า สตักเงินของประเทศนั้นจะมีค่าอ่อนตัวลง

ปัจจัยที่สาม อัตราการค้า (Terms of Trade) คุณค่าการค้าและคุณค่าการชำระเงิน หากปริมาณการส่งออกสูงกว่าปริมาณการนำเข้าจะทำให้อัตราการค้าดีขึ้น ซึ่งจะทำให้ค่าเงินแข็งขึ้นด้วย

ปัจจัยที่สี่ ประสิทธิภาพการผลิตและรสนิยมในการบริโภค การผลิตสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น จะทำให้รายได้จากการส่งออกเพิ่มขึ้นและค่าเงินจะแข็งขึ้นตามไปด้วย อย่างไรก็ตามในกรณีที่เพิ่มการบริโภคสินค้านำเข้า จะเป็นผลให้เงินอ่อนตัวลง

ปัจจัยที่ห้า จิตวิทยาและความเชื่อมั่น ต่อมาตรการการแก้ไขปัญหารัฐบาล

ปัจจัยที่หก เหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด เช่น ภัยธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

จรัล สัจแก้ว (2542) จากบทความเรื่อง นโยบายการคลังในการแก้วิกฤตเศรษฐกิจหลังเงินบาทลอยตัว กล่าวถึงความผิดพลาดของภาครัฐในช่วงต้นของการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งมุ่งเน้นการรักษาเสถียรภาพค่าเงินบาทพร้อมกับการปรับโครงสร้างระบบการเงินเป็นสำคัญ นโยบายที่ใช้จึงเป็นการใช้นโยบายการเงินเป็นหลัก ส่วนการใช้นโยบายการคลังที่ใช้นโยบายเกินดุล มุ่งเน้นการตัดรายจ่ายตามงบประมาณ การเพิ่มภาษีมูลค่าเพิ่ม และการรณรงค์ให้ผู้บริโภคประหยัดการใช้จ่าย เป็นการซ้ำเติมภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอยอยู่ให้ยิ่งถดถอยมากขึ้น ดังนั้นการใช้นโยบายการคลังโดยการกระตุ้นการใช้จ่ายภาครัฐเป็นสิ่งที่จำเป็นเนื่องจากยังไม่สามารถกระตุ้นการใช้จ่ายจากส่วนอื่น ๆ ได้

นอกจากนี้ยังกล่าวอีกว่าการกระตุ้นการใช้จ่ายโดยการกู้จากต่างประเทศพึงทำอย่างระมัดระวัง เพื่อก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้มวลรวม อันส่งผลให้รัฐสามารถจ่ายหนี้ได้ การลดภาษีแม้จะมีผลดีด้านการกระจายรายได้ แต่การลดภาษีเป็นเพียงการเปลี่ยนมือผู้ใช้จ่ายจากรัฐมาเป็นผู้บริโภคเท่านั้น อีกทั้งอำนาจการกระตุ้นเศรษฐกิจก็ลดน้อยกว่าการที่รัฐใช้จ่ายเองด้วย หากรัฐต้องการชดเชยการสูญเสียรายได้จากภาษีด้วยวิธีต่าง ๆ เช่นการกู้ยืม จะต้องหลีกเลี่ยงความกดดันต่อเงินเฟ้อและตระหนักถึงภาระหนี้ที่ต้องจ่ายชำระคืนเมื่อถึงกำหนดไถ่ถอน

ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม (2542) จากบทความเรื่อง มาตรการทางภาษีกับการปรับโครงสร้างหนี้ ได้กล่าวถึงมาตรการของรัฐบาลในการส่งเสริมให้มีการปรับปรุงโครงสร้างหนี้หรือการประนอมหนี้เพื่อลดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (Non Performing Loan หรือ NPL) โดยการปรับโครงสร้างหนี้หรือการประนอมหนี้อาจใช้วิธีการหนึ่งหรือหลายวิธีดังนี้

1. การลดเงินต้นหรือดอกเบี้ยค้างรับ (Hair Cut)
2. การลดดอกเบี้ย
3. การเปลี่ยนหนี้เป็นทุน

4. การขยายระยะเวลาการชำระหนี้
5. การเปลี่ยนหนี้ระยะสั้นเป็นหนี้ระยะยาว
6. การเพิ่มระยะเวลาปลอดหนี้ (Grace Period) เงินต้นและหรือดอกเบี้ย
7. การรับ โอนทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน
8. การรับ โอนสินทรัพย์ที่ไม่ใช่หลักประกันเพื่อชำระหนี้
9. การรับ โอนสินทรัพย์โดยมีสัญญาให้สิทธิลูกหนี้ในการซื้อหรือ โอนกลับคืน

การปรับ โครงสร้างหนี้หรือการประนอมหนี้ตามวิธีการดังกล่าวมีภาวะภัยเกิดขึ้น เช่น การที่เจ้าหนี้ลดเงินต้นให้แก่ลูกหนี้ เงินต้นส่วนที่ลูกหนี้ไม่ต้องชำระนั้นถือเป็นเงินได้ของลูกหนี้ที่จะต้องนำมารวมคำนวณเพื่อเสียภาษี แต่ขณะเดียวกันก็มีปัญหาทางด้านเจ้าหนี้ว่าจะสามารถตัดเงินต้นส่วนที่ลูกหนี้ไม่ต้องชำระนั้นเป็นหนี้สูญได้หรือไม่ ดังนั้นรัฐบาลจึงได้ออกกฎหมาย ประกาศและคำสั่งหลายฉบับ เพื่อมิให้เจ้าหนี้และลูกหนี้ต้องรับภาระเสียภาษีอันเกิดจากการปรับ โครงสร้างหนี้หรือการประนอมหนี้